

نام کتاب	خمس (حق مالی مشترک یا وحدانی)
مؤلف	اسدالله عبداللہی جمی (۱۳۴۵)
وبیاء چاپ	اول-بهار ۱۳۹۷
صفحات	۱۵۲ صفحه
قطع	رقعی
شمارگان	۱۰۰۰ نسخه
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۷۱-۹-۳
قیمت	۷۰۰۰۰ ریال

روش های خرید این کتاب

- ۱- شماره تماس: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰ ۱۷۰ - ۲- ارسال پیامک به شماره ۱۹۰۹ ۳۰۰۰ ۰۰۰۰
- ۳- خرید از طریق سایت اینترنتی: www.sahebeamr.org بخش محصولات

هر گونه چاپ و تکثیر از محتویات این کتاب بدون اجازه کتبی مؤسسه محبین صاحب الأمر علیه السلام ممنوع است.

احمد

حَقِّ مَالِي مُشْتَرِكًا يَا وَحْدَانِي

﴿ پاسخ به شبهات حمسه ﴾

فهرست مطالب

پیش‌گفتار

مقدمه ۱۱

فصل اول: خمس و جایگاه آن در اسلام

۱. معنای خمس ۱۶

۲. اصل وجوب خمس ۱۸

الف) قرآن ۱۸

ب) روایات ۲۳

۳. حکمت تشریح خمس ۲۴

۴. تاریخچه خمس ۲۷

۵. خمس از دیدگاه اهل سنت ۲۸

الف) غنایم جنگی ۲۸

ب) معدن ۲۹

ج) رکاز ۳۰

۶. خمس از دیدگاه شیعه ۳۳

الف) غنایم جنگی ۳۴

ب) معادن ۳۵

- ج) گنج ۳۵
- د) غوص ۳۵
- هـ) مال حلال مخلوط با حرام ۳۶
- و) زمینی که کافر ذمی از مسلمان بخرد ۳۷
- ز) منفعت کسب ۳۷
- ۷. مفهیم مرتبط به خمس ۴۰
- الف) ذی عریب ۴۰
- ب) عناوین مشرکانه ۴۰
- ج) طوایف سه گانه ۴۱
- د) حق الإمامة ۴۱
- هـ) حق وحدانی ۴۲
- و) سهام شش گانه ۴۲

فصل دوم: خمس، حق مالی مشترک (دیدگاه مشهور)

- ۱. بیان دیدگاه مشهور ۴۴
- ۲. دلایل دیدگاه مشهور ۴۸
- الف) آیه خمس ۴۸
- ب) روایات ۵۰
- یکم) روایات نوع اول ۵۱
- دوم) روایات نوع دوم ۵۴
- ج) اجماع ۵۶
- ۳. سهام به نحو ملک یا محل مصرف ۵۷

۴. تقسیم پنج گانه خمس ۵۹

فصل سوم: خمس، حق مالی وحدانی (حق الإماره)

۱. پیشگامان دیدگاه حق الإماره ۶۳

۱. بیان دیدگاه غیر مشهور ۶۷

۳. دلایل دیدگاه غیر مشهور ۷۲

(الف) آیه خمس ۷۳

(ب) روایات ۷۴

(ج) سیر پیام صلی الله علیه و آله امامان علیهم السلام ۸۳

(د) نیاز حکومت اسلامی به مالیات ۸۴

(ه) سهم بیش از نیر ۸۴

(و) عدم وجوب تقسیط ۸۵

فصل چهارم: متون قرآنی در بیان غیبت

۱. خمس، ملک شخص یا منصب امام ۸۷

(الف) ملک شخص امام ۸۷

(ب) ملک منصب امام ۸۹

۲. متولی خمس ۹۰

۳. سهم امام در عصر غیبت ۹۱

۴. قول برگزیده و مختار نویسنده ۱۰۳

فصل پنجم: مصرف خمس در عصر حاضر

حوزه های علمیه و مصرف خمس ۱۰۷

وابستگی یا استقلال حوزه و حوزویان ۱۱۲

وجوهات شرعی و مالیات ۱۱۶

فصل ششم: پاسخ به شبهات

شبهه اول و پاسخ آن ۱۲۱

شبهه دوم و پاسخ آن ۱۲۲

شبهه سوم و پاسخ آن ۱۲۵

شبهه چهارم و پاسخ آن ۱۲۸

شبهه پنجم و پاسخ آن ۱۳۰

خلاصه مطالب ۱۳۰

الف) کیفیت تقسیم خمس ۱۳۲

ب) کیفیت مصرف خمس ۱۳۶

ج) فتوای عملی فقها ۱۳۸

نتیجه گیری ۱۳۹

کتاب نامه ۱۴۵

پیش گفتار

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ، الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ وَالصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ الطَّاهِرِينَ، وَلَعَنَةُ اللَّهِ عَلَى أَعْدَائِهِمْ أَجْمَعِينَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ.

در این نوشتار سعی شده است تا چند فرع از فروع فقهی مسئله خمس بررسی گردد که عبارتند از:

۱. آیا وجوب خمس مخصوص فقهِ امامیه است یا عامه (اهل سنت) نیز قائل به وجوب آن هستند؟

۲. دیدگاه فقهای عامه در مورد ارباح مکاسب (درآمدها) چیست؟

۳. آیا خمس حق وحدانی امام علیه السلام و متعلق به منصب امامت است یا حق مشترک میان امام علیه السلام و سایر طوایف (سادات نیازمند) است و میان آنها تقسیط و تقسیم می‌گردد. به عبارت دیگر، متولی یا مالک خمس کس است؟ آیا مالک حقیقی دارد یا مالک حقوقی؟

در این باره میان فقهای امامیه اختلاف نظر وجود دارد. مشهور آنان معتقدند که خمس به شش سهم تقسیم می‌شود: سه سهم آن متعلق به پیامبر صلی الله علیه و آله یا امام علیه السلام است و سه سهم دیگر هم میان طوایف سه‌گانه (ایتام،

مساکین، ابن سبیل) از بنی هاشم تقسیم می‌گردد. عمده دلیل این قول، آیه خمس^۱ و نیز روایات فراوانی است که بر تسدیس خمس دلالت دارند.

در کنار این نظریه، قول دیگری وجود دارد که می‌گوید: خمس بر پنج سهم تقسیم می‌شود. طبق این دیدگاه سهم «الله» نادیده گرفته شده است. این قول به ابن سبیل^۲ و ولی ظاهراً قائل آن ناشناخته است. دلیل این نظریه صحیحیه^۳ یعنی بن عبدالله است^۳ که خمس را به پنج بخش تقسیم می‌کند.

در مقابل این دیدگاه عمده‌ای از محققین فقها معتقدند که خمس حق وحدانی امام عَلَيْهِ السَّلَام ^۴ ملک منصب امامت و وجه الإمامه است و سایر اصناف و گروه‌ها عائله امام محسوب می‌شوند. لذا باید تمام خمس در اختیار وی قرار گیرد تا طبق مصالح و مصلحتین و حکومت اسلامی، هزینه کند که یکی از موارد مصرف آن تأمین سادات نیازمند است. مستند این فقها نیز آیه مبارکه خمس، اخبار تحلیل، صحیحیه^۳ یعنی بن مهران سیره متشرعه و مانند آن است. در این تحقیق کوشیده‌ایم تا همین قول را تنویر نماییم.

۱. انفال، آیه ۴۱.

۲. انصاری، شیخ مرتضی، کتاب الخمس، ص ۲۸۸.

۳. وسائل الشیعة، ج ۳، ص ۷۶۷ (ج ۹، ص ۵۱۱، چاپ آل البيت).

مقدمه

در نظام‌های مالی، هدف از وضع و وصول مالیات، تأمین مخارج عمومی و سرمایه‌گذاری و توزیع دوباره امکانات و درآمدهاست. هدف نهایی مخارج دولت و سرمایه‌گذاری‌های کلان ملی نیز بهبود و توزیع در راستای منفعت گروه‌های پایین جامعه است. هر حکومتی با استفاده از ابزار مالیاتی، ضریب امنیت اقتصادی همگانی را بالا می‌برد و فضای مناسب کار و زندگی را به نفع همه اقشار فراهم می‌آورد. بسیاری از هزینه‌کردن‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها مثل آموزش، بهداشت، سدسازی، آبرسانی، پل‌سازی و... برای توزیع دوباره درآمد و ارتقای سطح معیشت‌هاست.

در نظام مالی اسلام، منابع و امکانات بسیاری وجود داشته از آن‌ها می‌توان برای تحقق عدالت اقتصادی و رفاه یکسان اجتماعی استفاده کرد. دستور پرداخت زکات، خمس، خراج، و نیز تشویق مردم به موقوفات، نذر و صدقات و نیز قرار دادن اموالی مثل انفال، فیه و... در اختیار حاکم اسلامی و از طرف دیگر، حرمت رباخواری، احتکار، اسراف، تبذیر، کم‌فروشی و امثال

آن، آموزه‌ها و ابزارهایی برای تأمین نیاز حکومت اسلامی جهت اجرای احکام الهی و نیز رفع نیاز اقشار مختلف جامعه اسلامی است.

رای تحقق این امر، منابع مهم مالی وجود دارد که یکی از آنها «خمس» است. در این نوشتار در صدد آن هستیم که در مورد مالکیت خمس و متولّی آن بحث کنیم تا از این رهگذر مشخص شود که این منبع مهم مالی چگونه هزینه می‌گردد و چگونه باید هزینه بشود.

بسیاری از مکلفان از سرانجام وجوهات شرعی، از جمله خمس بی‌خبرند یا اصلاً بدانند ندارند؛ اطلاعاتی که قطعاً موجب می‌شود تا آنها با رغبت بیشتر و ایمان راسخ‌تری این وجوهات را بپردازند. چه بسا این دغدغه و شبهه که وجوهات چگونه و کجا هزینه می‌شود، موجب می‌گردد تا بسیاری از مکلفان از پرداخت آن سودداری کنند یا به صورت مقطعی و ناقص بپردازند. بنابراین تبیین و شفاف‌سازی این مسئله که خمس، حق پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله، ذی‌القربی و سادات نیازمند است، در موارد معینی به مصرف می‌رسد، کمک مؤثری در رفع این دغدغه و نرتشه‌بیک مردم به پرداخت خمس خواهد کرد که یکی از واجبات الهی مهم است.

به همین جهت سعی شده است تا ضمن بیان این مسئله که «خمس حق وحدانی امام علیه السلام و متعلق به منصب امامت است یا حق مشترک امام و دیگر اصناف خمس می‌باشد»، به این مطلب هم اشاره کنیم که خمس در نهایت به دست مستحقانش می‌رسد و در همان مسیری که شرع مقدس اسلام تعیین کرده، مصرف می‌شود، تا از این رهگذر معلوم شود که این وجوهات با چه

اهدافی و به دست چه کسی و در چه مواردی صرف می‌گردد.

نحوه تقسیم و مصرف خمس از ابتدای تشریح و در زمان پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله تاکنون مطرح بوده است. پس از رحلت پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله مسئله هم توزیع خمس و موارد مصرف آن دچار تغییراتی شد. هر کدام از ائمه اطهار علیهم السلام نیز بنا بر شرایط سیاسی - اجتماعی و از حیث زمانی و مکانی در جواب راویان، به اقسام مختلفی در مورد مذکور اشاره می‌کردند؛ مثلاً برخی از آن بزرگواران خمس را کاملاً دریافت می‌کردند و می‌فرمودند: خمس مال ماست و به ما بدید. بعضی دیگر از ائمه علیهم السلام نیز آن را در مقطعی از زمان تحلیل (حلال) می‌کردند. به هر حال روایات امامان معصوم علیهم السلام در این زمینه مختلف است. این اختلاف با آغاز غیبت کبری در میان فقهای امامیه بیشتر شد. تا حدود دو - سه قرن گذشته، مشهور فقها قائل به تقسیم خمس به شش سهم بودند، منتها در چگونگی مصرف سهم امام علیه السلام اختلاف نظر داشتند.

با گذشت زمان و حدود یکی دو قرن اخیر دیدگاه دیگری (غیر مشهور) در مقابل قول مشهور مطرح شد که طرفداران آن معتقدند که خمس شش سهم تقسیم نمی‌شود، بلکه حق وحدانی امام علیه السلام و متعلق به نصب امامت است و در زمان غیبت نیز در اختیار حاکم اسلامی یا فقیه جامع الشرایط قرار می‌گیرد و اصناف ثلاثه (سادات نیازمند) نیز عائله آنها

۱. من لایحضره الفقیه، ج ۲، ص ۴۱.

۲. وسائل الشیعه، ج ۳، ص ۷۸۴.

محسوب می‌شوند. به عبارت دیگر، خمس ملک یا حق اصناف ثلاثه نیست، بلکه آنها مصارف خمس‌اند. شاید اولین جرقه این دیدگاه توسط ابوالصلاح حلبی^۱ و صاحب منتهی‌الجمان^۲ و پس از وی توسط صاحب جواهر^۳ زده شد. پس از آنها برخی از محققین فقهی معاصر با صراحت مطرح کردند: «ربدان فتوا داده‌اند. ما نیز در این کتاب در صدد تقویت همین دیدگاه هستیم، که براساس آن:

اولاً: خمس، حق مالی وحدانی امام معصوم علیه السلام و متعلق به منصب امامت است؛

ثانیاً: بقیه اصناف اموال (نیازمند) عائله امام علیه السلام محسوب می‌شوند و امام از وجوهات یا اموال دیگر، بی‌ربط است و بر او تأمین می‌کند؛

ثالثاً: تمام خمس در زمان غیبت به مجتهد جامع الشرایط که نایب عام امام زمان عجل الله تعالی فرجه الشریف است، تحویل داده می‌شود تا او بر راستای مصالح اسلام و در مسیر رضایت امام عصر عجل الله تعالی فرجه الشریف، هزینه کند؛

رابعاً: تنها با اجازه مرجع تقلید می‌توان بخشی از خمس را به مصارف خاص خودش رسانید.

در ضمن بحث، علاوه بر پاسخ به برخی شبهات، به سؤالات نیز پاسخ دادیم. جواب خواهیم داد:

۱. الکافی فی الفقه، ص ۱۷۲.

۲. منتهی‌الجمان، ج ۲، ص ۴۴۰.

۳. جواهر الکلام، ج ۱۶، ص ۱۵۵.

۱. در زمان حضور معصوم علیه السلام آیا می توان بدون اذن امام نیمی از خمس را به سادات نیازمند داد یا باید با اذن امام پرداخت شود؟
۲. آیا خمس حق امام به عنوان شخصیت حقیقی است یا ملک منصب امام (امامت و شخصیت حقوقی) است؟ به عبارت دیگر، آیا خمس حق شخصی است یا حق الإمارة؟
۳. آیا می توانند خمس را از امام علیه السلام یا از فقیه جامع الشرایط مطالبه کنند. این که آنها تنها مصارف خمس اند؟
۴. آیا در باب خمس، اهل فقیه نیز همان اختیارات امام علیه السلام را دارد یا خیر؟
۵. آیا خمس در زمان نسبت بخشیده ننده و برای شیعیان حلال شده است؟
۶. به فرض آن که خمس، حق مشورت میان امام و اصناف باشد، آیا هرکدام از آن اصناف به طور جداگانه و مستقل، سهم خاصی دارند و به طور مساوی مالک بخش معینی از آن می شوند یا خیر؟
۷. آیا اگر امام علیه السلام یا فقیه جامع الشرایط (حاکم اسلامی) خمس را مطالبه کند، آیا باید همه آن را تحویل امام علیه السلام یا فقیه داد؟
۸. آیا می توان در زمان غیبت (عصر کنونی) بدون اذن مجتهد جامع الشرایط، نیمی از خمس (سهم سادات) را به سادات نیازمند داد؟
۹. آیا فقهای اهل سنت هم خمس را واجب می دانند و آیا مواردی غیر از غنایم جنگی هم مشمول خمس می دانند یا خیر؟